

Investigating the feeling of social inequality and its effect on the dissatisfaction of the employees of AJA higher education centers

Younes KHezeli^{1✉} | Majid Hajiani²

1. Corresponding Author, Department of Military Sciences, Farabi Faculty of Science and Technology, Tehran, Iran. E-mail: youneskhezeli@gmail.com

2. Department of Military Sciences, Farabi Faculty of Science and Technology hajiani.114@gmail.com

Article Info

Article type:

Research Article

Article history:

Received

17 december 2023

Received in revised form

05 January 2024

Accepted

19 January 2024

Published online

18 March 2024

Keywords:

Feelings of social inequality, dissatisfaction,

IRIA higher education centers

ABSTRACT

Objective: investigating "Feeling of Social Inequality" among the employees of Aja higher education centers using six main indicators: poverty, discrimination, deprivation, ethnicity and race, education and social class.

Methodology: This research is of an applied type in terms of purpose, which was done in a descriptive manner with a mixed approach. Its statistical population is 40 people, including experts who are knowledgeable about social inequality issues, and who are familiar with the staff of IRIA higher education centers. To analyze the data obtained using SPSS software and to test the normality of the data distribution, the Kolmogorov-Smirnov method was used, and in the inferential analysis of the data, the Chi-square test and Friedman tests were used.

Findings: There is a high level of feeling of social inequality in the three indicators of poverty, discrimination and education, and other indicators include deprivation, social class and ethnicity and race at the level of the military community and the focus area of this article, i.e. IRIA higher education centers, in the rank The next ones are located.

Originality: The level of feeling of inequality and dissatisfaction of people in the higher education centers of the Islamic Republic of Iran Army in the province is moderate and fragile, and it can be said that increasing the feeling of inequality can have an effective role in increasing the level and quality of their dissatisfaction.

Cite this article: KHezeli, Y & Hajiani, M. (2024). Investigating the feeling of social inequality and its effect on the dissatisfaction of the employees of IRIA higher education centers, Warfare study Quarterly, 5(19), 135-159. DOI: <http://doi.org/10.22034/QJWS.2024.2018131.1184>

© The Author(s) **Publisher:** Command and Staff University

DOI: 10.22034/QJWS.2024.2018131.1184

بررسی وضعیت احساس نابرابری اجتماعی و تأثیر آن بر نارضایتی کارکنان

مراکز عالی آجا

یونس خزلی^۱ | مجید حاجیان^۲

^۱ نویسنده مسئول: دانشجوی دکترا، دانشگاه آزاد تهران مرکز، تهران، ایران، رایانامه: youneskhezeli@gmail.com

^۲ دانشجوی دکتری دانشگاه امام محمد باقر(ع)، تهران، ایران، رایانامه: hajiani.114@gmail.com

اطلاعات مقاله	چکیده
نوع مقاله:	هدف: بررسی «احساس نابرابری اجتماعی» در بین کارکنان مراکز آموزش عالی
مقاله پژوهشی	آجا با استفاده از شش شاخص اصلی: فقر، تبعیض، محرومیت، قومیت و نژاد، آموزش و طبقه اجتماعی.
تاریخ دریافت:	روش شناسی: این پژوهش به لحاظ هدف از نوع کاربردی است که به شیوه
۱۴۰۲/۰۹/۲۶	توصیفی و با رویکرد آمیخته انجام شده است. جامعه آماری آن تعداد ۵۲ نفر
تاریخ بازنگری:	شامل خبرگانی آگاه به مباحث نابرابری اجتماعی و مشرف به کارکنان مراکز
۱۴۰۲/۱۰/۱۵	آموزش عالی آجا انتخاب شده‌اند. برای آنالیز داده‌های به دست آمده، از نرم‌افزار
تاریخ پذیرش:	SPSS و برای آزمون نرمال بودن توزیع داده‌ها از روش کولموگروف-اسمیرنوف و
۱۴۰۲/۱۰/۲۹	در تحلیل استنباطی داده‌ها از آزمون کای دو و فریدمن، استفاده شد.
تاریخ انتشار:	یافته‌ها: سطح بالایی از احساس نابرابری اجتماعی در سه شاخص فقر، تبعیض
۱۴۰۲/۱۲/۲۸	و آموزش وجود دارد و سایر شاخص‌ها شامل از جمله محرومیت، طبقه اجتماعی
کلیدواژه‌ها:	و قومیت و نژاد در سطح جامعه نظامی و حوزه متمرکز این مقاله یعنی مراکز
<i>احساس نابرابری اجتماعی،</i>	آموزش عالی آجا، در رتبه‌های بعدی قرار دارند.
<i>نارضایتی،</i>	نتیجه‌گیری: میزان احساس نابرابری با نارضایتی افراد در مراکز آموزش عالی
<i>مراکز آموزش عالی آجا،</i>	ارتش جمهوری اسلامی ایران در حد متوسط و شکننده‌ای است و می‌توان گفت،
<i>کارکنان ارتش</i>	افزایش احساس نابرابری می‌تواند نقش مؤثری بر افزایش سطح و کیفیت
	نارضایتی آنها داشته باشد.

استناد: خزلی، یونس؛ حاجیان، مجید (۱۴۰۲). بررسی وضعیت احساس نابرابری اجتماعی و تأثیر آن بر نارضایتی کارکنان مراکز

آموزش عالی آجا. فصلنامه مطالعات جنگ، ۵ (۱۹)، ۱۳۵-۱۵۹.

DOI: <http://doi.org/10.22034/QJWS.2024.2018131.1184>

ناشر: دانشگاه فرماندهی و ستاد ارتش جمهوری اسلامی ایران

مقدمه

از نظر اجتماعی توسعه‌ای پایدار خواهد بود که جامعه‌ای همگن ایجاد کنند و ساکنان در آن عدالت و برابری را در آن حس کنند و بی‌عدالتی و شکاف اجتماعی - اقتصادی در آن کاهش یابد (کاظمی و شکویی، ۱۳۸۱: ۴). یکی از عوامل ایجاد نارضایتی، احساس نابرابری افراد در جامعه است. عدالت زمانی تحقق می‌یابد که به حقوق دیگران احترام گذاشته شود و اجازه، اختیار و یا تصرف که حق فرد است، به آن فرد داده شود و از تجاوز به حقوق فرد پرهیز گردد (بهشتی، ۱۳۷۸: ۲۱).

اساس نظریه‌های عدالت اجتماعی بر این است که نابرابری‌های اقتصادی و اجتماعی جامعه، بر سازمان فضایی آن تأثیر دارد و نیز هرگونه تغییر در سازمان فضایی و روابط اقتصادی و اجتماعی و توزیع درآمد در جامعه اثر مستقیم دارد (Harvey, 1998).

از گذشته تا به امروز بحث درباره نابرابری‌ها همواره در محافل گوناگون مطرح بوده است. به نظر آمارتیا سن^۱ نابرابری در عین سادگی بسیار پیچیده است؛ زیرا از یک سو خیلی زود احساس می‌شود؛ اما از سوی دیگر چنان عمیق است که اظهار نظرهای غیردقیق آن را مشکل آفرین می‌نماید. آمارتیا سن بر بهبود نهادهای دموکراتیک برای حل مشکل نابرابری تأکید می‌کند. به نظر استیگلیتز^۲ جوامع با نابرابری بالا کارآمد نیستند و در بلندمدت ناپایدارند و عملکرد نظام اقتصادی و سیاسی عامل ناآرامی‌های اجتماعی است (دادگر و محمودوند، ۱۴۰۱: ۱۱۲). از جمله مهم‌ترین وجوه نابرابری‌ها، نابرابری‌های اجتماعی است که یکی از موضوعات مهم علوم اجتماعی بوده و در این زمینه دانشمندان حوزه جامعه‌شناسی مطالعات متعددی انجام داده‌اند. در این مطالعات برخی وجود نابرابری‌ها را در سطح جامعه لازم و اجتناب‌ناپذیر دانسته‌اند (کارکرد گرایان) و برخی نابرابری‌ها و گسترش آن را ابزاری برای گسترش سلطه‌ی طبقه‌ی حاکم می‌دانند (نظریه پردازان دیدگاه تضاد). تعریف نابرابری‌های اجتماعی نیز همواره با اصطلاحات مختلفی مانند: دسترسی محدود، منابع کمیاب، طبقه، قشر بندی اجتماعی و... همراه بوده است. می‌توان گفت زمانی که افراد دریابند نسبت به دیگران دسترسی یکسانی به منابع ارزشمند ندارند، احساس محرومیت می‌کنند و این آغاز شکل‌گیری احساس نابرابری اجتماعی در یک جامعه است (نواح، بوداکی و سعدی، ۱۴۰۱: ۶). اما افزایش احساس نابرابری در سطح جوامع پیامدهایی همچون بی‌اعتمادی، خشونت، فساد و... را به دنبال دارد و در صورت وجود نداشتن کنترل و نظارت بر آن، موجب افزایش نارضایتی افراد جامعه می‌شود و این امر بر هم خوردن نظم

¹ Amartya Sen

² Stiglitz

اجتماعی را به همراه خواهد داشت. به همین دلیل، مهم‌تر از بحث تعریف نابرابری‌های اجتماعی، بحث علل شکل‌گیری و چگونگی تداوم نابرابری‌ها در سطح جامعه است. در واکاوی دلایل حدوث احساس نابرابری اجتماعی کارکرد سرمایه‌های خانوادگی شامل سرمایه‌ی اقتصادی (ثروت)، سرمایه‌ی اجتماعی (مجموع روابط و پیوندها) و سرمایه‌ی فرهنگی (تحصیلات، دانش و فرهنگ) هم بسیار اهمیت هستند. (همان، ۶).

در حوزه جمعی و سازمانی؛ پیتربلا^۱ عدالت را مفهومی اجتماعی می‌داند و معتقد است اجتماع دارای هنجارهایی است که تخطی از آن را ناعادلانه می‌شمارد و از آنجاکه هر سازمانی برای بقای خود دست‌کم به رضایت کارکنانش نیازمند است، هیچ سازمانی نمی‌تواند بدون توجه به علایق کارکنان خود به هستی ادامه دهد. در غیر این صورت فرودستان احساس خواهد کرد که استثمار می‌شوند و این امر منجر به مخالفت می‌شود (توسلی، ۱۳۸۵: ۴۲۶).

همان‌گونه که ابعاد نابرابری‌های اجتماعی و اقتصادی در سطوح و لایه‌های مختلف زندگی اجتماعی وجود دارد، این نابرابری‌ها می‌تواند در سطح نیروهای مسلح که به عنوان عضوی از جامعه هستند، تحت تأثیر قرار گرفته و توان ظهور و بروز در این مجموعه‌ها را نیز داراست؛ ضمن اینکه توزیع نابرابر امکانات و تسهیلات مناسب در یک جامعه به دلایل مختلف، پیامدهایی همچون ایجاد شکاف بین انتظارات کارکنان نیروهای مسلح (آنچه احساس می‌کنند باید داشته باشند) و اداراک آنان (آنچه دریافت کرده‌اند) و در نهایت، ایجاد احساس نابرابری اجتماعی را به همراه خواهد داشت و بررسی این وضعیت در اینجا اهمیت می‌یابد که می‌تواند متولیان امر را نسبت به این موضوع آگاه کرده و برای پیشگیری و کاهش آثار سوء آن، چاره‌اندیشی نمایند.

از طرفی ناآگاهی یا بی‌توجهی به موضوع باعث گسست روابط فردی و اجتماعی در جامعه هدف شده و همانگونه که پیشتر گفته شد نارضایتی آنها و در ادامه، واکنش‌های مخالفت‌جویانه آنها را (که در نیروهای مسلح به صورت نافرمانی و اقدامات تخریبی و در غایت آن یعنی کاهش توان رزمی بروز می‌نماید) در پی خواهد داشت که در نهایت می‌تواند موجب از هم گسیختن امنیت و از بین رفتن کیان و موجودیت اقتدار نظام سیاسی شود.

دغدغه محقق در این پژوهش این است که در مراکز آموزشی دوره‌های عالی آجا، وضعیت احساس نابرابری چگونه است و شاخص‌های تأثیرگذار بر آن را پیدا نموده و در صورتی که این عوامل بر نارضایتی این کارکنان تأثیرگذارند؛ میزان آن را بررسی و راهکارهای پیشگیرانه و اجرایی را احصاء نماید.

¹ Bella

برای حل این دغدغه باین سؤال اصلی مواجه می‌شویم که؛ وضعیت احساس نابرابری اجتماعی و تأثیر آن بر نارضایتی کارکنان مراکز آموزش عالی آجا، چگونه است؟ مقاله فرضیه‌ای نداشته و اکتشافی خواهد بود و با استفاده از شش مؤلفه برگرفته از مبانی و چارچوب نظری پژوهش؛ تعداد ۴۰ شاخص تهیه و پس از تأیید توسط جمعی از خبرگان حوزه‌های روانشناسی- تربیتی و نظارتی در قالب پرسشنامه توزیع گردید تا وضعیت احساس نابرابری اجتماعی کارکنان مراکز آموزش عالی آجا، مورد بررسی قرار گیرد. هدف نهایی پژوهش، رسیدن به یک شناخت کلی از بررسی وضعیت احساس نابرابری اجتماعی با نارضایتی کارکنان مراکز آموزشی آجا بوده تا ضمن ارزیابی این موضوع و مساله در آینده و یا شرایط موجود، بتوان فضای واقعی برای سیاست‌گذاران، فرماندهان رده عالی، یا مدیران منابع انسانی احصاء و ترسیم نمود و در نتیجه بتوان، برنامه‌ریزی بهتر یا مناسبی برای این قشر فرهیخته از کارکنان نیروهای مسلح و ارتش جمهوری اسلامی ایران صورت پذیرد.

مبانی نظری و پیشینه‌های پژوهش

مبانی نظری

ارتقای تحصیلی در ارتش جمهوری اسلامی ایران، دارای ضوابط و شرایط خاص خود و متفاوت از مراتب تحصیلی بیرون از آن است. افسران ارتش پس از طی دوره تحصیلی مقدماتی که معادل با کارشناسی در وزارت علوم است؛ پس از چندین سال و کسب تجارب در حوزه تخصصی خود، برای ارتقای تحصیلی و علمی پیش بینی شده در ارتش به «دوره عالی» اعزام می‌شوند. منظور از «مراکز آموزش عالی در ارتش» در این پژوهش مراکزی هستند که دوره‌های عالی آموزش تکمیلی کارشناسان در آن انجام می‌شود.

مفهوم و تعریف نابرابری: عدالت و برابری مفاهیمی هستند که هیچ متفکری نسبت به اصالت و حقانیت آن تردیدی نداشته و دستیابی به آن به عنوان یکی از اساسی‌ترین اصول نظام‌های اجتماعی، طی دوره‌های مختلف حیات فکری و اجتماعی بشر مطرح بوده است. میلر^۱ در تعریف عدالت بر این اعتقاد است که زمانی که در مورد عدالت صحبت می‌کنیم، در واقع در مورد چگونگی تقسیم چیزهای خوب و بد در میان اعضای یک جامعه بشری صحبت می‌کنیم. هنگامی که برخی سیاست‌ها را ناعادلانه می‌نامیم، مدعی هستیم که یک شخص یا گروهی از افراد کمتر از فرد یا گروه دیگر از منافع بهره‌مند شده‌اند. در حوزه اجتماعی، عدالت اجتماعی به معنی کاهش نابرابری‌های ژرف در زمینه قدرت سیاسی، پایگاه اجتماعی و برخورداری از منافع

¹ Miller

اقتصادی است، به گونه‌ای که این فرایند به بازگشت برابری‌ها بیانجامد (خلف خانی، ۱۳۸۷: ۴۸-۴۶).

تعریف نابرابری‌های اجتماعی نیز همواره با اصطلاحات مختلفی نظیر دسترسی محدود، منابع کمیاب، طبقه، قشربندی اجتماعی و... همراه بوده است. می‌توان گفت زمانی که افراد دریابند نسبت به دیگران دسترسی یکسانی به منابع ارزشمند ندارند، احساس محرومیت می‌کنند و این آغاز شکل‌گیری احساس نابرابری اجتماعی در یک جامعه است؛ اما افزایش احساس نابرابری در سطح جوامع پیامدهایی همچون بی‌اعتمادی، خشونت، فساد و... را به دنبال دارد و در صورت وجود نداشتن کنترل و نظارت بر آن، موجب افزایش نارضایتی افراد جامعه می‌شود و این امر بر هم خوردن نظم اجتماعی را به همراه خواهد داشت (به نقل از نواح، بوداچی و سعدی، ۱۴۰۱: ۶). نابرابری اجتماعی وضعیتی است که در آن، منابع و خدمات اجتماعی به شکل مساوی در دسترس افراد جامعه قرار نگیرد (یوسفی و ورشوئی، ۱۳۹۰: ۳). برابری و مساوات از مهم‌ترین ابعاد بلکه از اصلی‌ترین معنای عدالت است (آقابخشی، ۱۳۷۵: ۱۲۷). ارسطو برابری را بر خورداری افراد از ثروت، قدرت، احترام می‌داند (ارسطو، ۱۳۷۱: ۱۲۲)، به همین دلیل، مهم‌تر از بحث تعریف نابرابری‌های اجتماعی، بحث علل شکل‌گیری و چگونگی تداوم نابرابری‌ها در سطح جامعه است (نواح، بوداچی و سعدی، ۱۴۰۱: ۶).

نابرابری به طور کلی‌تر به آن دسته از تفاوت‌های میان افراد اشاره دارد که بر نحوه زندگی آنها، تأثیر می‌گذارند. در اینکه نابرابری به موضوع‌هایی همچون شکاف بین پولدارها و فقرا یا تفاوت میان افراد برخوردار و محروم معطوف است، اتفاق نظر وجود دارد (گرب، ۱۳۸۱: ۱۰).

به طور کلی، به منظور بررسی پدیده احساس نابرابری و بی‌عدالتی توجه به سه مقوله یعنی محرومیت نسبی، مقایسه اجتماعی و نابرابری اجتماعی حائز اهمیت است. رابرت گرا^۱ محرومیت نسبی را تصویری از وجود تفاوت میان انتظارات ارزشی و توانمندی‌های ارزشی دانسته است؛ انتظارات ارزشی گویای کالاهای و شرایطی هستند که افراد خود را مستحق آن دانسته و توانمندی‌های ارزشی نشانگر شرایطی هستند که انسان‌ها فکر می‌کنند که در صورت در اختیار داشتن ابزارهای اجتماعی می‌توانند بدان نائل گردند. ایده کلی این مفهوم آن است که فردی که چیزی را نداشته، اما آن را می‌خواهد خود را با کسی که آن چیز را دارد، مقایسه می‌نماید. در صورتی که آن فرد در وضعیتی بدتر از فرد دیگر قرار گیرد یا انتظارات بیشتری

^۱ Ted Robert Gurr

داشته باشد، امکان شکل‌گیری احساس محرومیت از طریق قیاس با دیگری وجود دارد (Webber, 2007).

از این رو، به تعبیر گیدنز^۱ محرومیت نسبی آن است که فرد خود را چگونه ارزیابی و با چه کسانی مقایسه می‌نماید (گیدنز، ۱۳۸۵).

پیدرسن (2004) وجه تمایز مفهوم محرومیت نسبی با احساس نابرابری را در آن دانسته که در حیطه نابرابری، اعضای گروه خود را با یکدیگر و نه با اعضای گروه دیگر قیاس نموده و رضایت و نارضایتی را از موقعیت خود دریافت می‌نمایند (تولایی و فلاح پیشه، ۱۳۹۰).

به طور کلی، نابرابری در دو مفهوم نابرابری واقعی و احساس ذهنی نابرابری شکل می‌گیرد. تعاریف نابرابری‌های اجتماعی در نظریه‌های این حوزه متفاوت است اما آنچه جامعه‌شناسان بر آن توافق دارند این است که گسترش شکاف و نابرابری اجتماعی در یک جامعه یا سازمانی تأثیرات نامطلوبی بر ارتباطات و سرمایه‌های اجتماعی برجای می‌گذارد. افزایش نارضایتی‌ها، به عنوان مثال در حوزه‌های سازمانی، نخستین نشانه‌های افزایش شکاف و نابرابری اجتماعی به شمار می‌آید. در چنین شرایطی افراد از جایگاه و منزلت خود راضی نبوده و تغییر وضع را خواستار هستند (اژدری‌زاده و حیات الغیبی، ۱۴۰۰).

مفهوم و تعریف نارضایتی: نارضایتی در تداول، ناخرسندی، خشنود نبودن، رضایت نداشتن، راضی نبودن، عدم رضایت و خرسندی (دهخدا، جلد ۷، ۱۳۷۳: ۱۱۲۸). همچنین در فرهنگ فارسی معین در تعریف واژه رضایت سه گروه از واژگان شامل قبول، و رضامندی، خوشحالی و خشنودی و رخصت و اجازه را به کار برده است (معین، ۱۳۹۱). «انگلهارت^۲» در تعریف رضایت اذعان داشته که: «احساس رضایت از بازتاب توازن میان آرزوهای شخصی و وضعیت عینی فردی به وجود می‌آید». به بیان دیگر، هر چه شکاف میان سطح آرزوهای فرد و وضعیت عینی وی بیشتر گردد، رضایت‌مندی او کاهش می‌یابد (انگلهارت، ۱۳۷۱: ۲۴۱). «ازکمپ^۳» معتقد است که رضایت بر تجربه شناختی و ادراکی دلالت دارد که به عنوان اختلاف ادراک شده بین آرزو و پیشرفت در زندگی تعریف می‌شود. این تعریف طیفی از ادراک کامروایی تا حس محرومیت را شامل می‌گردد. شوستر^۴ اعتقاد دارد که رضایت یا رضایت‌مندی از زندگی را می‌توان حالت و شرایطی دانست که بر اساس ارضا نیاز، آرزوها و امیال روی داده و فرد از روی

¹ Anthony Giddens

² Engelhard

³ Oskamp Stuart

⁴ Schuster

موفقیت، تمایل و تأیید آزادانه از شرایط فردی و پیرامونی به لحاظ ذهنی خشنود گردیده و آن را خوشایند ارزیابی می‌کند (رفیعی و حاجیانی، ۱۳۹۲).

از این حیث، رضایت به معنای پذیرش و موافقت از یک موضوع اعم از شرایط فردی و یا اجتماعی است. یکی از حوزه‌های رضایت مرتبط به فضای شغلی و سازمانی است. از این حیث، رضایت شغلی اشاره به نگرش فرد نسبت به شغل و به بیانی، نحوه ادراک فرد نسبت به شغل و جنبه‌های گوناگون آن است. به تعبیر دیگر، رضایت شغلی دربرگیرنده میزان احساسات و نگرش‌های مثبتی است که افراد نسبت به شغل خویش دارند (اسحق‌ق‌ثانی و همکاران، ۱۳۹۷).

چارچوب نظری:

یکی از موضوعات مهمی که از گذشته تا امروز هم مردم و هم متفکران، فیلسوفان و نظریه‌پردازان دانش‌های اجتماعی به آن توجه کرده‌اند، نابرابری اجتماعی است. نابرابری در جامعه از موضوعات مهم در علوم اجتماعی به ویژه در جامعه‌شناسی محسوب می‌شود. در جوامع و دوره‌های زمانی متفاوت حساسیت و ادراک نسبت به نابرابری اجتماعی متغیر بوده و همین امر سبب شده است نظریه‌های متفاوتی در این زمینه مطرح و پژوهش‌های متعددی انجام شود (چلبی، ۱۳۸۹: ۹).

گرب^۱ در پاسخ به این سؤال که بنیان‌های اصلی نابرابری در جامعه چه هستند، چهار بنیان نابرابری را از یکدیگر باز می‌شناسد:

۱. تفاوت‌های فردی در توانایی‌هایی ذاتی وانگیزه و تمایل به سخت کوشی؛
 ۲. وابستگی دینی به عنوان عامل موفقیت و نفوذ سیاسی افراد و محرک کشمکش میان فرقه‌های مختلف؛

۳. عقاید متفاوت در ترسیم نوع نگاه فردی و اجتماعی به نابرابری‌های؛

۴. تفاوت‌های ژنتیکی نظیر رنگ پوست و نژاد (گرب، ۱۳۹۴: ۱۰-۱۱)

از عوامل بنیادی مؤثر بر نابرابری منطقه‌ای، امکانات و شرایط فرهنگی- اجتماعی هر منطقه است. نهادهای غیر رسمی همچون سطوح اعتماد، اطاعت از قانون و الگوهای فرهنگی، به ترتیب با ایجاد شبکه اجتماعی، گسترش مشارکت مردمی و افزایش آرامش روانی و اطمینان، بر سطح توسعه نابرابری منطقه‌ای اثرگذار هستند (سوکولویکز^۲، ۲۰۱۴: ۲۴۵).

¹ Greb

² Sokolowice, M., E

وبر^۱ به عامل مالکیت اقتصادی دو عامل دیگر یعنی وضعیت ظاهری و حالت ذهنی را اضافه می‌کند بنابراین او وضعیت طبقاتی را در ارتباط با وضعیت بازار شرح می‌دهد بنابراین وبر طبقه را یک مفهوم اجتماعی دانسته و برای تحلیل نابرابری، سه مفهوم کلیدی منزلت، طبقه و حزب را وارد تحلیل قشربندی اجتماعی می‌کند. پارسونز نابرابری اجتماعی را در ارتباط با نظام اجتماعی مورد بررسی قرار می‌دهد بنابراین آن را یک امر ضروری و کارکردی تلقی می‌کند. از نظر او "قشربندی اجتماعی پایه‌های ارزشیابی را فراهم می‌کند و با نظام ارزش عمومی و مشترک جامعه ارتباط دارد" (صالح‌آبادی، ۱۳۷۹: ۴۸)؛ به عبارت دیگر قشربندی اجتماعی توزیع افراد در هر گروه اجتماعی یا جامعه بر روی یک مقیاس موقعیت است (تأمین، ۱۳۸۸: ۲۱). از نظر اسملسر^۲ (۱۹۸۸) نابرابری اجتماعی وجود تفاوت‌های دائمی و منظم افراد در قدرت خرید کالا، خدمات و امتیازات است (به نقل از ملک، ۱۳۸۶: ۹۱).

به اعتقاد گرب^۳ (۱۹۸۶)، نابرابری اجتماعی به تفاوت‌های میان افراد یا جایگاه‌هایی که آنان اشغال کرده‌اند، اشاره دارد که به صورت اجتماعی تعریف شده‌اند و این صورت‌های اجتماعی بر حقوق، فرصت‌ها، پاداش‌ها و امتیازات افراد تأثیرگذار است (گرب، ۱۳۹۴: ۱۰).

کلی و ایوانز^۴ (۲۰۱۸) کارل مارکس^۵، وبر^۶، پارکین^۷ و بلاو^۸ از نظریه‌پردازان تضاد علیه قشربندی اجتماعی، استدلال می‌کنند که منابع، تنها به نفع بخش کوچکی از جمعیت است در حالی که بیشتر جمعیت، محروم مانده‌اند. در واقع، از نظر آنها، قشربندی اجتماعی باعث تداوم نابرابری و ایجاد ناامیدی و درگیری در جامعه می‌شود. این نظریه از یافته‌های اولیه کارل مارکس در قرن نوزدهم عصر صنعتی شدن، حمایت می‌کند (فتکه، ۲۰۱۸: ۱۴-۱).

لنسکی^۸ چگونگی توزیع درآمد را بهترین شاخص سطح نابرابری اجتماعی در هر جامعه می‌داند. مثلاً در گروه جوامع صنعتی شده شدت نابرابری الگوی توزیع درآمد به ترتیب در کانادا و ایالات متحده از سایر کشورهای این گروه بیشتر است (Lenski, 1992: 444).

با این حال وی نابرابری را فقط ناشی از قدرت اقتصادی (دریافت سهم بیشتر از مازاد اقتصادی) نمی‌داند بلکه قدرت سیاسی را نیز که ناشی از اشغال مواضع سیاسی یا اعمال نفوذ در امور سیاسی است در این پدیده مؤثر می‌داند. از دید لنسکی اگر قدرت لایه‌های ثروتمند تنها به

¹ max weber

² Neil Smelser

³ Kelley, J & Evans, M.D.R

⁴ Karl Marx

⁵ Weber

⁶ Parkin

⁷ Blau

⁸ Lenski

اقتصاد محدود می‌شد شگفتی می‌آفرید، اما هنگامی که این قدرت بر سیاست نیز سایه بیفکند - چنانچه اغلب هم می‌افکند - هراس انگیز می‌گردد (Ibid, 446).

همان‌گونه که ابعاد نابرابری‌های اجتماعی و اقتصادی در سطوح و لایه‌های مختلف زندگی اجتماعی وجود دارد، این نابرابری‌ها در نظام آموزشی نیز به تدریج رسوخ پیدا کرده‌اند. امروزه در بسیاری از جوامع میزان بهره‌مندی از خدمات آموزش باکیفیت دانش‌آموزان بر اساس موقعیت جغرافیایی، جنسیت، سرمایه‌های خانوادگی، تحصیل در مدارس و... متفاوت و نابرابر بوده است (طهماسبی و همکاران، ۱۳۹۱: ۷۸-6: Shi & Sercombe 2020).

در حوزه نظریه‌های مربوط به نابرابری‌های اجتماعی، پیر بوردیو^۱ آموزش رسمی را ابزار اعمال قدرت طبقه مسلط می‌داند. او به همراه کلمن^۲ به نقش سرمایه اجتماعی در موفقیت تحصیلی دانش‌آموزان و ارتباط آن با نابرابری اجتماعی پرداخته است؛ در واقع بوردیو ایجا و استمرار نابرابری‌های اجتماعی را از کارکردهای نظام آموزش رسمی می‌داند، در صورتی که نظام آموزش رسمی باید امکان برابری فرصت‌های آموزشی مناسب را برای آحاد جامعه فراهم کند. افرادی که در ابتدا از خدمات آموزشی مناسب بی‌بهره‌اند، از ادامه تحصیل با می‌مانند و در مقابل، بهره‌مندی از خدمات آموزشی با کیفیت، زمینه دستیابی به مدارک تحصیلی بالا، فرصت‌های شغلی و درآمدزایی می‌شود (Reicheit et al, 2019:9).

توزیع نابرابر امکانات آموزشی مناسب در یک جامعه به دلایل مختلف، پیامدهایی همچون ایجاد شکاف بین انتظارات دانش‌آموزان (آنچه احساس می‌کنند باید داشته باشند) و ادراک آنان (آنچه دریافت کرده‌اند) و در نهایت، ایجاد احساس نابرابری اجتماعی را به همراه خواهد داشت (نواح و همکاران، ۱۴۰۱).

نقوانه^۳ (۲۰۲۱) تحقیقی با هدف «برداشت‌ها و نگرش‌های افراد نسبت به نابرابری اجتماعی» انجام داده است، وی چنین بیان می‌کند که؛ بین ادراک نابرابری و عوامل غیرشایسته‌سالارانه، رابطه مثبت و بین ادراک نابرابری و شایسته‌سالارانه رابطه منفی وجود دارد و درک مردم از نابرابری، تنها تحت تأثیر این عوامل نیست بلکه عوامل دیگری مثل جنسیت، دسترسی به آموزش و... نیز تأثیرگذار است.

لوئیس کریزبرگ^۴، در اثر خویش با عنوان «جامعه‌شناسی تضاد اجتماعی» سه منشأ اساسی را برای ناراضی‌ها مشخص می‌نماید. این سه منشأ اگرچه از دیدگاه‌های گوناگون موضوع

¹ Pierre Bourdieu

² James Samuel Coleman

³ Nqwane

⁴ Krizberg

نارضایتی را مورد تدقیق قرار داده‌اند، اما اجمالاً بر یک نکته تأکید دارد که ریشه اصلی نارضایتی را باید در نابرابری و ارزیابی ناشی از آن جستجو کرد. این سه منشأ یا سه نگرش متفاوت عبارتند از: ۱- اولین رویکرد بر اهمیت محرومیت مطلق در افراد تأکید دارد. ۲- رویکرد دوم بر ناسازگاری بین موقعیت‌های متفاوتی که افراد در زندگی اجتماعی خود با آن مواجه‌اند، تأکید دارد. ۳- رویکرد سوم به تغییراتی که در طول زمان در آنچه مردم دارند و آنچه تصور می‌کنند باید داشته باشند، اشاره دارد (کریزبرگ، ۱۹۷۳: ۶۸ به نقل از نوغانی و همکاران، ۱۳۸۹: ۱۷۸).

بر اساس نظریه تدرابرت‌گار^۱، انسان‌ها به مقایسه خود با افراد دیگر و گروه مرجع دست می‌زنند و دوست دارد که شرایط مشابه با آنها را داشته باشد. اگر در نتیجه مقایسه، برای فرد چنین پنداشتی بروز دهد که بر اساس میزان سرمایه‌گذاری و تلاش، پاداش و نتیجه‌ای که عایدش شده در مقایسه با دیگران عادلانه و منصفانه نیست، دچار احساس محرومیت نسبی شده و این امر باعث بروز نارضایتی در دو سطح فردی و اجتماعی می‌شود (گار، ۱۳۸۸).

نظری که دیویس^۲ (۱۹۶۲) درباره نابرابری ارائه داده است، از نظریه محرومیت نسبی "گر" گرفته شده است. به گمان او زمانی که فرد احساس کند دیگران مشابه او دارای فرصت‌های خوب و مطلوبی هستند که وی از آنها محروم است، احساس بی‌عدالتی می‌کند؛ در واقع، محرومیت نسبی یک نابرابری ادراک شده میان اعضای گروه و گروه مرجع است (عزت‌ی، ۱۳۹۵: ۲۳). نظریه عدالت توزیعی هومنز بر این مسئله صحنه می‌گذارد که افرادی که در جامعه احساس عدالت می‌کنند و معتقدند پاداش‌ها در جامعه با عدالت توزیع شده‌اند، احساس نارضایتی کمتری خواهند داشت (اژدری‌زاده و حیات‌الغیبی، ۱۴۰۰).

مولم^۳ و دو تن از همکارانش با استفاده از تئوری عدالت توزیعی هومنز و نظریه امرسون^۴ به تبیین ارزیابی از عدالت و اثر آن بر تداوم مبادله پرداختند. آنها معتقدند که کنش‌گران به طریقی عمل می‌کنند که نتایجی را که از آن برآورد مثبت دارند، افزایش و نتایج با برآورد منفی را کاهش دهند. کنشگر در مبادلات اجتماعی همیشه به دنبال کسب سود مورد نظر و برآورد از واقعی و منصفانه بودن مبادله است (مولم و همکاران، ۱۹۹۴: ۹۹).

به اعتقاد مرکوسکی^۵ عدم تحقق این خواست باعث بروز، بی‌عدالتی می‌گردد. زمانی که پاداش‌های واقعی کنشگر از معیار عدالت منحرف شود، درک بی‌عدالتی افزایش می‌یابد. ارزیابی منفی از مبادله و یا غیرمنصفانه دانستن آن عاملی است جدی برای مختل شدن روابط دوجانبه

¹ Ted Robert Gurr

² Michael Davies

³ Molem

⁴ Emerson

⁵ Merkovesky

که عموماً دست کم با نارضایتی یک طرف همراه است. ساختار قدرت می تواند از دو طریق واکنش های رفتاری را متأثر سازد: به طور مستقیم از طریق تأثیرگذاری بر کنش گران برای مقاومت و تلافی، و به طور غیرمستقیم از طریق تأثیر بر درک از بی عدالتی که آن نیز به نوبه خود برانگیزنده مقاومت، نارضایتی و تلافی است (رفیعی و حاجیانی، ۱۳۹۲: ۵۷-۵۶).

همچنین گر^۱ در کتاب چرا انسان ها شورش می کنند؟ (۱۳۸۷)، بر این باور است که چنانچه برای افراد در راه رسیدن به شرایط تحصیلی مناسب، اهداف معین و حفظ ارزش هایی که حق مسلم خود می دانند، مانعی ایجاد شود، دچار محرومیت نسبی می شوند و نتیجه این احساس آسیب رساندن به منبعی است که سبب ایجاد این احساس شده است. به این صورت وضعیت ذهنی و روانی افراد بر مسائل اجتماعی تأثیر می گذارند و خشونت های سیاسی را به دنبال می آورند؛ از جمله پیامدهای محرومیت نسبی می توان به گسترش اضطراب، آشفتگی، خشونت اجتماعی، انزوای فردی، احساس نابرابری و بی عدالتی اشاره کرد (امام جمعه زاده و ابراهیمی، ۱۳۹۵: ۳۰).

دیدگاه های نظری و متعددی درباره نقش آموزش و پرورش بر نابرابری های اجتماعی وجود دارد. یکی از مهم ترین این نظریه ها، نظریه قالب های زبانی برنشتاین (۱۹۷۳) است. او معتقد است کودکانی که الگوی زبانی مبسوط و ماهرانه ای دارند، به شیوه بارزتری از عهده وظایف و الزامات مدرسه برمی آیند (علاقه بند، ۱۳۹۷: ۱۰۳)؛ این اختلاف در سطوح بعدی تحصیلی و اجتماعی تأثیر گذار است و سبب گسترش نابرابری اجتماعی خواهد شد (میرسپهوند، ۱۳۹۶: ۶۰).

نظریه پردازان کارکردگرا معتقدند آموزش و پرورش موجب مشروعیت نابرابری اجتماعی - اقتصادی در جامعه می شود. نظریه پردازان دیدگاه تضاد نیز بر این باورند که آموزش و پرورش در خدمت حفظ و تداوم نابرابری هاست (نوغانی، ۱۳۸۹: ۱۳).

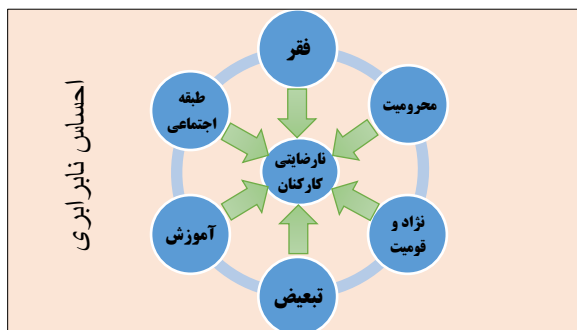
بورديو با ارائه نظریه بازتولید اجتماعی از مدارس به منزله یکی از عوامل مؤثر بر نابرابری اجتماعی نام برده است (GirtonT2019:12).

¹ Ted Robert gurr

جدول شماره ۱۰: الگوی نظری مؤلفه‌های پژوهش

مؤلفه‌های استخراج شده	پیشینه تجربی	دیدگاه نظری
فقر - محرومیت - نژاد و قومیت - طبقه اجتماعی - تبعیض	ملک، ۱۳۸۶	اسملسر - ۱۹۸۸
محرومیت - نژاد و قومیت - طبقه اجتماعی - تبعیض -		گرب ^۱ ۱۹۸۶
فقر - محرومیت - طبقه اجتماعی -	عزتی، ۱۳۹۵	دیویس ۱۹۶۲
نژاد و قومیت - آموزش	علاقه بند، ۱۳۹۷	برنشتاین ۱۹۷۳
محرومیت - نژاد و قومیت - طبقه اجتماعی - تبعیض - آموزش	گودرزی و الهدادی، ۱۳۹۹	بک، ۱۹۹۸
طبقه اجتماعی - تبعیض	رفیعی و حاجیانی، ۱۳۹۲	مرکووسکی
نژاد و قومیت - طبقه اجتماعی - تبعیض	مولم و همکاران، ۱۹۹۴	هومنز
فقر - محرومیت - نژاد و قومیت - طبقه اجتماعی - تبعیض	نوغانی و همکاران، ۱۳۸۹	لوتیس کریزبرگ ^۲
محرومیت - نژاد و قومیت - طبقه اجتماعی - تبعیض		گرب
محرومیت - نژاد و قومیت - طبقه اجتماعی - آموزش		سوکولوویکز
نژاد و قومیت - طبقه اجتماعی - آموزش	صالح آبادی، ۱۳۷۹	وهر - پارسونز
طبقه اجتماعی - تبعیض - آموزش	نقوانه ۲۰۲۱	نقوانه
محرومیت - تبعیض - آموزش	Breen, 2005	وهر
آموزش	Girton 2019	بورديو
- محرومیت - نژاد و قومیت - آموزش	طهماسبی و...، ۱۳۹۱	Shi & Sercombe
محرومیت - آموزش		نواح، ۱۴۰۱
محرومیت - آموزش	امام جمعه - ابراهیمی، ۱۳۹۵	گر

شکل (۱) مدل مفهومی پژوهش

پیشینه‌های پژوهش

هر چند پژوهش‌های زیادی در کشور در این حوزه انجام شده ولی تا کنون در حوزه کارکنان نظامی چنین پژوهشی انجام نشده است.

گودرزی و الهدادی در مقاله‌ی «عوامل مرتبط با احساس امنیت با تأکید بر احساس نابرابری»، به بررسی عوامل مرتبط با احساس امنیت با تأکید بر احساس نابرابری پرداخته است. جامعه آماری، افراد ۱۸ سال به بالای استان لرستان بوده و ابزار گردآوری داده‌ها پرسشنامه بوده است.

¹ Greb

² Krizberg

نتیجه نشان داده که؛ میزان احساس نابرابری و احساس امنیت در استان لرستان در حد متوسطی بوده و مهم‌ترین متغیر مستقل در تبیین متغیر وابسته، احساس نابرابری بوده است. (گودرزی و اله‌دادی، ۱۳۹۹: ۱).

دادگر و محمودوند در مقاله‌ی «بررسی رابطه نابرابری و ناآرامی‌های اجتماعی: ایران و کشورهای منتخب» به پیوند اقتصادی ناآرامی‌ها و ریشه‌یابی آن در هر جامعه‌ای اشاره که نیاز به بررسی عمیق دارد. هدف مقاله رسیدن از چشم‌انداز نابرابری به شکل‌گیری ناآرامی‌های سیاسی-اجتماعی است. در آن ارتباط نابرابری و ناآرامی‌های سیاسی-اجتماعی برای ۵۳ کشور شامل ایران از میان دو گروه از کشورهای توسعه‌یافته (۳۶ مورد) و کشورهای منوال (۱۷ مورد) مورد آزمون قرار گرفته که نتایج نشان می‌دهند نابرابری عامل مهمی در شکل‌گیری ناآرامی‌های سیاسی-اجتماعی و بی‌ثباتی‌ها به طور غیرمستقیم موجب کاهش سرمایه‌گذاری و تهدید حقوق مالکیت شده و اثر منفی بر رشد اقتصادی دارد (دادگر و محمودوند، ۱۴۰۱: ۱۱۱).

«نواح، بوداقی و سعدی» در مقاله‌ی «مطالعه جامعه‌شناختی تأثیر سرمایه اجتماعی و کیفیت خدمات آموزشی بر احساس نابرابری اجتماعی مطالعه موردی: دانش‌آموزان دوره متوسطه دوم شهرستان ایذه» به بررسی تأثیر سرمایه اجتماعی و کیفیت خدمات آموزشی بر احساس نابرابری اجتماعی بین دانش‌آموزان مقطع متوسطه دوم پرداخته است. جامعه نمونه با روش تصادفی طبقه‌ای انتخاب و داده‌ها به وسیله پرسشنامه و ۳۶۲ نفر از دانش‌آموزان دختر و پسر متوسطه دوم در سال تحصیلی ۱۳۹۸-۱۳۹۹ گردآوری شد. نتایج نشان دهنده تأثیرگذاری و رابطه معکوس سرمایه اجتماعی و کیفیت خدمات آموزشی بر متغیر احساس نابرابری اجتماعی است؛ به گونه‌ای که با کاهش آنها، احساس نابرابری اجتماعی بین دانش‌آموزان افزایش می‌یابد (نواح، بوداقی و سعدی، ۱۴۰۱: ۱).

نکته کمتر توجه شده در پژوهش‌های انجام شده این است که احساس نابرابری اجتماعی، به ویژه در سازمان‌هایی که دارای نیروی انسانی زیادی هستند، از متغیرهای بسیار مهم تأثیرگذار در ایجاد نارضایتی است که مورد غفلت پژوهش‌گران نیز واقع شده است. در جمع‌بندی از مرور تحقیقات قبلی نیز باید گفت در همه این پژوهش‌ها احساس نابرابری اجتماعی به عنوان متغیر عامل و اساسی بیشتر مورد توجه قرار گرفته است، و خلاء یاد شده این است که به مقوله نارضایتی در پس این احساس نابرابری کمتر و یا گاهی توجه و تمرکز صورت نگرفته است. البته اسمعیل ویسی در مقاله‌ای به بحث افزایش تعهد کارکنان پایور رضایت‌مندی پرسنل وظیفه از طرح حضرت زینب(س) اشاره کرده (ویسی، ۱۴۰۲) احمد صفرنژاد نیز به ایجاد

¹ MENA: Middle East and North Africa

نارضایتی و بدبینی در کارکنان آجا در اثر عملیات روانی دشمن پرداخته (صفرنژاد، ۱۴۰۰) لکن بررسی وضعیت احساس نابرابری اجتماعی و تأثیر آن با نارضایتی مراکز آموزش عالی آجا برای اولین بار مورد مطالعه و انجام شده و این مقاله از این بابت دارای نوآوری پژوهشی و علمی خواهد بود.

روش‌شناسی پژوهش

پژوهش حاضر از لحاظ هدف کاربردی و بر اساس ماهیت و روش، توصیفی تحلیلی است. برای تدوین مبانی نظری و پیشینه از روش اسنادی و برای گردآوری داده‌ها از فیش‌برداری و پرسش‌نامه استفاده شده است. جامعه آماری را خبرگانی شاغل در مراکز آموزش عالی آجا که دارای تحصیلات در حوزه روانشناسی یا تربیتی و یا در قسمت‌های نظارتی و با بیش از ۲۰ سال پیشینه خدمتی هستند؛ به تعداد ۵۲ نفر تشکیل داده است. به دلیل محدود بودن جامعه آماری، حجم نمونه به صورت تمام‌شمار در نظر گرفته شده است. در طراحی پرسشنامه، پس از بررسی پیشینه پژوهش و ادبیات موجود و به ویژه کتاب مسائل اجتماعی خانم آنالئون گورروا^۱، شاخص‌های اولیه استخراج شده و طی جلساتی با استفاده از خرد جمعی متخصصان و کارشناسان نسبت به اصلاح و استانداردسازی آن اقدام شده و در انتها شش شاخص (فقر، تبعیض، محرومیت، نژاد و قومیت، آموزش و طبقه اجتماعی) احصاء و سئوال‌ات بر اساس این شاخص‌ها تدوین، گردآوری و تنظیم شده است. برای بررسی اعتبار پرسش‌نامه با استفاده از ضریب آلفای کرونباخ، مقدار ۰/۹۳۷ به دست آمده که نشان‌دهنده اعتبار خوب پرسش‌نامه است؛ روایی پرسش‌نامه نیز به شیوه محتوایی با مراجعه به خبرگان و کارشناسان مراکز آموزش عالی آجا مورد تأیید قرار گرفت. داده‌ها از طریق آنالیز توصیفی-استنباطی با استفاده از نرم‌افزار SPSS مورد واکاوی قرار گرفتند. برای آزمون نرمال بودن توزیع داده‌ها از روش کولموگروف اسمیرنف^۲ و در تحلیل استنباطی داده‌ها از آزمون کای‌دو^۳ و فریدمن^۴، استفاده شد.

تجزیه و تحلیل داده‌ها

در این بخش فرآیندی تحلیلی بر شاخص‌های پژوهش که مبتنی بر بستر نظری و آرای خبرگان این حوزه است، اجرا شده است. بدین ترتیب که در ابتدا با روش‌های آمار توصیفی و در ادامه با استفاده از تکنیک‌های آمار استنباطی به تحلیل متغیرهای پژوهش پرداخته شده است. در زیر

¹ Anna Leon-Guerrero

² Kolmogorov-Smirnov

³ Chi-squared

⁴ Friedman

برای نمونه ابتدا تجزیه و تحلیل توصیفی یکی از ابعاد شش گانه یکی از شاخص ها ارائه و در نهایت به رتبه بندی شاخص های هر بعد با استفاده از آزمون فریدمن پرداخته شده است.

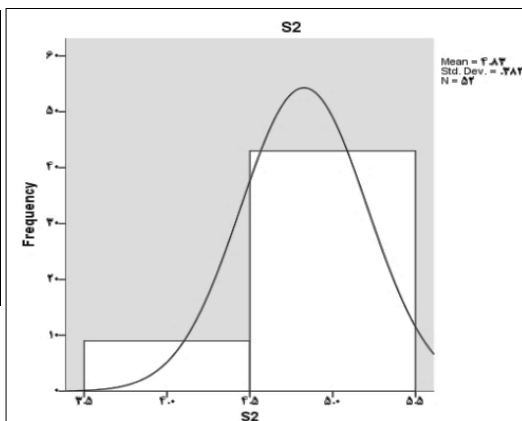
آیا قدرت خرید بر فقر کارکنان مراکز آموزش عالی آجا منجر به احساس نابرابری اجتماعی و نارضایتی آنان می شود؟

جدول (۲) توزیع فراوانی «قدرت خرید»

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid زیاد	۹	۱۷.۳	۱۷.۳	۱۷.۳
خیلی زیاد	۴۳	۸۲.۷	۸۲.۷	۱۰۰.۰
Total	۵۲	۱۰۰.۰	۱۰۰.۰	

جدول (۳) شاخصه های آماری «قدرت خرید از شاخص فقر»

N	Valid	۵۲
	Missing	۰
	Mean	۴,۸۳
	Std. Error of Mean	۰,۰۵۳
	Median	۵,۰۰
	Mode	۵
	Std. Deviation	۰,۳۸۲
	Variance	۰,۱۴۶
	Std. Error of Skewness	۰,۳۳۰
	Std. Error of Kurtosis	۰,۶۵۰
	Range	۱
	Minimum	۴
	Maximum	۵

نمودار (۱) فراوانی شاخص «قدرت خرید از شاخص فقر»

شاخصه های آماری جدول شماره ۲ حاکی از آن است که میانگین ۴/۸۳، میانه ۵ و انحراف استاندارد ۰/۳۸۲ است. توزیع از چولگی مثبت برخوردار بوده و در نقطه اوج خود دارای برآمدگی است. داده های جدول شماره ۳ توزیع فراوانی نشان می دهد که کلیه پاسخ دهندگان در حد زیاد و خیلی زیاد معتقد هستند کارکنان مراکز آموزش عالی آجا نسبت به قدرت خرید و سایر شاخص های فقر در احساس نابرابری اجتماعی آنها در ایجاد نارضایتی تأثیرگذار است.

Test Statistics^a

N	۵۲
Chi-Square	۲۰۴.۶۳۴
df	۷
Asymp. Sig	۰.۰۰۰

رتبه‌بندی شاخص‌های بعد فقر با استفاده از آزمون فریدمن: a. Friedman Test

از میان شاخص‌های بعد فقر، شاخص‌های «قدرت خرید» و «نداشتن منزل شخصی بر فقر» با میانگین ۵/۸۸ و «توان حل مشکلات مالی پیش‌بینی شده بر فقر» با میانگین ۲/۳۴ به ترتیب بیشترین و کمترین میانگین رتبه‌ای را به خود اختصاص داده‌اند. سایر ارزش‌های مربوط به میانگین رتبه‌ای متغیرها در جدول شماره ۴ آمده است.

جدول (۴) اولویت‌بندی شاخص فقر با آزمون فریدمن

Mean Rank	شاخص‌ها
۵.۸۸	۱. آیا درآمد بر فقر کارکنان مراکز آموزش عالی آجا منجر به احساس نابرابری اجتماعی و نارضایتی آنان می‌شود؟
۵.۱۸	۲. آیا قدرت خرید بر فقر کارکنان مراکز آموزش عالی آجا منجر به احساس نابرابری اجتماعی و نارضایتی آنان می‌شود؟
۲.۷۲	۳. آیا امکانات زیست (در محل کار) بر فقر کارکنان مراکز آموزش عالی آجا منجر به احساس نابرابری اجتماعی و نارضایتی آنان می‌شود؟
۵.۴۱	۴. آیا امکانات زیست و خانه سازمانی بر فقر کارکنان مراکز آموزش عالی آجا منجر به احساس نابرابری اجتماعی و نارضایتی آنان می‌شود؟
۵.۰۳	۵. آیا نداشتن خودرو بر فقر کارکنان مراکز آموزش عالی آجا منجر به احساس نابرابری اجتماعی و نارضایتی آنان می‌شود؟
۵.۸۸	۶. آیا نداشتن منزل شخصی بر فقر کارکنان مراکز آموزش عالی آجا منجر به احساس نابرابری اجتماعی و نارضایتی آنان می‌شود؟
۲.۳۴	۷. آیا توان حل مشکلات مالی پیش‌بینی شده بر فقر کارکنان مراکز آموزش عالی آجا منجر به احساس نابرابری اجتماعی و نارضایتی آنان می‌شود؟
۳.۵۷	۸. آیا توان حل مشکلات مالی پیش‌بینی نشده بر فقر کارکنان مراکز آموزش عالی آجا منجر به احساس نابرابری اجتماعی و نارضایتی آنان می‌شود؟

با توجه به این که ارزش‌های دوی مشاهده شده ۲۰۴/۶۳۴ در درجه آزادی ۷ معنی‌دار است، در نتیجه استنباط می‌شود که تفاوت بین میانگین‌های رتبه‌ای مؤلفه‌های بعد فقر معنی‌دار است. رتبه‌بندی شاخص‌های بعد تبعیض با استفاده از آزمون فریدمن: از میان شاخص‌های «عدم توزیع امکانات بهداشت و سلامت» و «اعمال دقیق مقررات در صورت تخلف و در مقایسه با دیگران» با میانگین ۴/۸ و «توان حل مشکلات مالی پیش‌بینی شده بر فقر» با میانگین ۴/۴۵ به ترتیب بیشترین و «امکان گرفتن وکیل یا مشاوره حقوقی برای کارکنان با هدف جلوگیری از

تبعیض کارکنان» کمترین میانگین رتبه‌ای را به خود اختصاص داده‌اند. سایر ارزش‌های مربوط به میانگین رتبه‌ای متغیرها در جدول شماره ۵ آمده است.

جدول (۵) اولویت‌بندی شاخص دوم (تبعیض) با آزمون فریدمن

Mean Rank	شاخص‌ها
۱.۹۵	۱. آیا امکان نابرابر ارتقای تحصیلی بر تبعیض کارکنان مراکز آموزش عالی آجا منجر به احساس نابرابری اجتماعی و نارضایتی آنان می‌شود؟
۴.۰۷	۲. آیا عدم امکان فرصت دسترسی به امکانات زیستی برابر بر تبعیض کارکنان مراکز آموزش عالی آجا منجر به احساس نابرابری اجتماعی و نارضایتی آنان می‌شود؟
۴.۰۸	۳. آیا عدم توزیع امکانات بهداشت و سلامت بر تبعیض کارکنان مراکز آموزش عالی آجا منجر به احساس نابرابری اجتماعی و نارضایتی آنان می‌شود؟
۴.۴۵	۴. آیا اعمال دقیق مقررات در صورت تخلف و در مقایسه با دیگران بر تبعیض کارکنان مراکز آموزش عالی آجا منجر به احساس نابرابری اجتماعی و نارضایتی آنان می‌شود؟
۳.۰۳	۵. آیا در صورت بروز مشکل قانونی، امکان گرفتن وکیل یا مشاوره حقوقی برای کارکنان با هدف جلوگیری از تبعیض کارکنان مراکز آموزش عالی آجا به صورت برابر وجود داشته تا موجب احساس نابرابری اجتماعی و نارضایتی آنان نشود؟
۳.۴۲	۶. عدم امکان استفاده برابر از فرصت‌های رفاهی بر تبعیض کارکنان مراکز آموزش عالی آجا تأثیر داشته و موجب احساس نابرابری اجتماعی و نارضایتی شما می‌شود؟

رتبه‌بندی شاخص‌های بُعد محرومیت با استفاده از آزمون فریدمن: در این زمینه؛ شاخص‌های «محرومیت از رسیدن به امکانات آموزشی» و «محرومیت شما از رسیدن به یک زندگی معمولی با رفاه نسبی» با میانگین $3/83$ و $3/64$ ، «محرومیت کارکنان از امکانات بهداشت و سلامت» با میانگین $1/87$ به ترتیب بیشترین و کمترین میانگین رتبه‌ای را به خود اختصاص داده‌اند. سایر ارزش‌های مربوط به میانگین رتبه‌ای متغیرها در جدول شماره ۶ آمده است.

جدول (۶) اولویت‌بندی شاخص سوم (محرومیت) با آزمون فریدمن

Mean Rank	شاخص‌ها
۳.۸۳	۱. آیا محرومیت شما از رسیدن به امکانات آموزشی در مراکز آموزش عالی آجا موجب احساس نابرابری اجتماعی و نارضایتی می‌شود؟
۲.۵۴	۲. آیا محرومیت شما از رسیدن به امکانات رفاهی و زیستی در مراکز آموزش عالی آجا موجب احساس نابرابری اجتماعی و نارضایتی می‌شود؟
۳.۶۴	۳. آیا محرومیت شما از رسیدن به یک زندگی معمولی با رفاه نسبی در مراکز آموزش عالی آجا موجب احساس نابرابری اجتماعی و نارضایتی می‌شود؟
۱.۸۷	۴. آیا محرومیت شما از رسیدن به بهداشت و سلامت در مراکز آموزش عالی آجا موجب احساس نابرابری اجتماعی و نارضایتی می‌شود؟

۳.۱۳	۵. آیا مراکز آموزش عالی آجا شما را از رسیدن به فرصت‌های جدید مالی محروم کرده و موجب احساس نابرابری اجتماعی و نارضایتی شده است؟
۳.۸۳	۶. آیا مراکز آموزش عالی آجا شما را از رسیدن به وضعیت اقتصادی مطلوب محروم کرده و موجب احساس نابرابری اجتماعی و نارضایتی شده است؟
۲.۵۴	۷. آیا مراکز آموزش عالی آجا شما را از رسیدن به امکانات نوین زندگی محروم کرده و موجب احساس نابرابری اجتماعی و نارضایتی شده است؟
۳.۶۴	۸. آیا مراکز آموزش عالی آجا شما را از رسیدن به امید و آینده مطلوب محروم کرده و موجب احساس نابرابری اجتماعی و نارضایتی شده است؟

رتبه‌بندی شاخص نژاد و قومیت با استفاده از آزمون فریدمن: در این میان، شاخص‌های «تأثیر قومیت و نژاد بر جایگاه اجتماعی» و «توزیع خدمات عمومی در مراکز آموزش عالی آجا» با میانگین ۳/۸۵ و ۳/۵۴ بیشترین و «تأثیر قومیت و نژاد بر استخدام و گزینش اولیه» با رتبه ۱/۰۰، کمترین میانگین رتبه‌ای را به خود اختصاص داده‌اند. سایر ارزش‌های مربوط به میانگین رتبه‌ای متغیرها در جدول شماره ۷ آمده است.

جدول (۷) اولویت‌بندی شاخص چهارم (نژاد و قومیت) با آزمون فریدمن

Mean Rank	شاخص‌ها
۳.۱۵	۱. آیا ارتقای شغلی و کاری در مراکز آموزش عالی آجا مبتنی بر نژاد و قومیت بوده و موجب احساس نابرابری اجتماعی و نارضایتی شما شده است؟
۳.۵۴	۲. آیا توزیع خدمات عمومی در مراکز آموزش عالی آجا بر اساس نژاد و قومیت بوده و موجب احساس نابرابری اجتماعی و نارضایتی شما شده است؟
۳.۸۵	۳. آیا قومیت و نژاد بر جایگاه اجتماعی شما در سطح مراکز آموزش عالی آجا موجب احساس نابرابری اجتماعی و نارضایتی شده است؟
۳.۴۶	۴. آیا قومیت و نژاد بر فرصت‌های به وجود آمده شما در سطح مراکز آموزش عالی آجا موجب احساس نابرابری اجتماعی و نارضایتی شده است؟
۱.۰۰	۵. آیا قومیت و نژاد بر استخدام شما در سطح مراکز آموزش عالی آجا موجب احساس نابرابری اجتماعی و نارضایتی شده است؟

رتبه‌بندی شاخص آموزش با استفاده از آزمون فریدمن: از میان شاخص آموزش، شاخص‌های «توجه به آموزش حین خدمت» و «توجه مراکز آموزش عالی آجا به اجرا و برنامه‌ریزی مهارت‌های جدید شغلی» با میانگین ۵/۵۲ و ۵/۹۶ «دسترسی به رویکردهای نوین آموزشی» با میانگین ۳/۰۶ به ترتیب بیشترین و کمترین میانگین رتبه‌ای را به خود اختصاص داده‌اند. سایر ارزش‌های مربوط به میانگین رتبه‌ای متغیرها در جدول شماره ۸ آمده است.

جدول (۸) اولویت‌بندی شاخص پنجم (آموزش) با آزمون فریدمن

Mean Rank	شاخص‌ها
۵.۵۲	۱. آیا مراکز آموزش عالی آجا به آموزش حین خدمت شما توجه نموده تا موجب احساس نابرابری اجتماعی و نارضایتی نشود؟
۵.۹۶	۲. آیا مراکز آموزش عالی آجا، آموزش مهارت‌های جدید شغلی اجرا و برنامه‌ریزی کرده تا منجر به احساس نابرابری اجتماعی و نارضایتی شما نشود؟
۴.۱۷	۳. آیا مراکز آموزش عالی آجا دسترسی لازم برای تحصیل در مقاطع بالایا تکمیلی فراهم کرده تا منجر به احساس نابرابری اجتماعی و نارضایتی نشود؟
۳.۰۶	۴. آیا مراکز آموزش عالی آجا دسترسی شما را به رویکردهای نوین آموزشی فراهم کرده تا موجب احساس نابرابری اجتماعی و نارضایتی نشود؟
۴.۵۴	۵. آیا مراکز آموزش عالی آجا ابزارهای نوین آموزشی برای ارتقای آموزشی شما را فراهم کرده تا موجب احساس نابرابری اجتماعی و نارضایتی نشود؟
۴.۹۷	۱. آیا مراکز آموزش عالی آجا به آموزش حین خدمت شما توجه نموده تا موجب احساس نابرابری اجتماعی و نارضایتی نشود؟
۴.۰۲	۲. آیا مراکز آموزش عالی آجا، آموزش مهارت‌های جدید شغلی اجرا و برنامه‌ریزی کرده تا منجر به احساس نابرابری اجتماعی و نارضایتی شما نشود؟
۳.۷۶	۳. آیا مراکز آموزش عالی آجا دسترسی لازم برای تحصیل در مقاطع بالایا تکمیلی فراهم کرده تا منجر به احساس نابرابری اجتماعی و نارضایتی نشود؟

رتبه‌بندی شاخص طبقه اجتماعی با استفاده از آزمون فریدمن: شاخص‌های «توزیع برابر امکانات مراکز آموزش عالی آجا متناسب با طبقه اجتماعی» و «طبقه اجتماعی شما در ارتقای شغلی در مراکز آموزش عالی آجا» با میانگین ۳/۷۹ و ۳/۴۶ و شاخص «تأثیرگذاری طبقه اجتماعی در گزینش و استخدام» با میانگین ۲/۱۳ به ترتیب بیشترین و کمترین میانگین رتبه‌ای را به خود اختصاص داده‌اند. سایر ارزش‌های مربوط به میانگین رتبه‌ای متغیرها در جدول شماره ۹ آمده است.

جدول (۹) اولویت‌بندی شاخص ششم (طبقه اجتماعی) با آزمون فریدمن

Mean Rank	شاخص‌ها
۳.۷۹	۱. آیا توزیع برابر امکانات مراکز آموزش عالی آجا متناسب با طبقه اجتماعی شما بوده تا موجب احساس نابرابری اجتماعی و نارضایتی نشود؟
۳.۴۶	۲. آیا طبقه اجتماعی شما در ارتقای شغلی در مراکز آموزش عالی آجا بوده تا موجب احساس نابرابری اجتماعی و نارضایتی نشود؟
۳.۴۱	۳. آیا طبقه اجتماعی شما فرصت دسترسی به امکانات برابر در مراکز آموزش عالی آجا فراهم کرده تا موجب احساس نابرابری اجتماعی و نارضایتی نشود؟

۲.۱۳	۴. آیا طبقه اجتماعی شما در گزینش و استخدام تأثیرگذار بوده تا موجب احساس نابرابری اجتماعی و نارضایتی نشود؟
۲.۲۱	۵. به نظر شما، طبقه اجتماعی به چه میزان در احساس نابرابری اجتماعی و نارضایتی نقش دارد؟

با توجه به این که ارزش خردی دوی مشاهده شده ۷۰/۳۸۸ در درجه آزادی ۱۱ معنی دار است، در نتیجه استنباط می شود که تفاوت بین میانگین های رتبه ای بررسی وضعیت نابرابری اجتماعی و تأثیر آن بر نارضایتی معنی دار است.

نتیجه گیری و پیشنهادها

بر اساس مبانی و چارچوب نظری پژوهش؛ شش شاخص اصلی و تأثیرگذار در احساس نابرابری اجتماعی با عناوین: فقر، تبعیض، محرومیت، قومیت و نژاد، آموزش و طبقه اجتماعی احصاء و انتخاب شد. در این زمینه از هر شاخص سئوالاتی طراحی و تنظیم شد که با تکمیل آنها توسط افراد، و در ادامه رتبه بندی آنها حاکی از سطح بالایی از احساس نابرابری اجتماعی در سه شاخص فقر، تبعیض و آموزش دارد و سایر شاخص ها شامل از جمله محرومیت، طبقه اجتماعی و قومیت و نژاد در سطح جامعه نظامی و حوزه متمرکز این مقاله یعنی مراکز آموزش عالی آجا در رتبه های بعدی قرار دارند.

در بررسی شاخص فقر، موضوع بیش از آنکه جنبه احساسی داشته باشد، به واقعیت عینی وضعیت کارکنان نزدیک است. شاخص تبعیض نیز تا حدودی با جنبه عینی و ذهنی برابری داشته و شاخص آموزش به احساس نابرابری اجتماعی نزدیک بوده است. سایر شاخص ها نیز بینابین و تا حدودی به احساس نابرابری اجتماعی نزدیک هستند. برآیند کلی حاکی از این دارد که بر اساس شاخص های ارائه شده، سطح احساس نابرابری در حال حاضر بیش از آنکه جنبه عینی داشته باشد، جنبه ذهنی دارد لیکن فرایند تبدیل آنها به جنبه عینی با سرعت زیادی در حال انجام و تغییر است. همان طور که قبلا هم اشاره شد؛ نابرابری اجتماعی شاید در نگاه نخست در جامعه نظامی، مؤلفه ای کم اهمیت در ساختارهای کلان اجتماعی جلوه کند اما اثرات آن از آنجا که لایه های درونی و سطح مختلف را درگیر خود ساخته، قطعیت سرایت آن به دیگر لایه های اجتماعی نیروهای نظامی نیز قابل توجه است. ضمن اینکه وجود برخی نابرابری ها در جامعه نظامی و نیروهای مسلح، بیش از آنچه افراد را از نابرابری واقعی موجود آزرده خاطر سازد، احساس و ادراک ذهنی نابرابری را تقویت کرده است. احساس ذهنی نابرابری اثرات به مراتب مخرب تری نسبت به نابرابری واقعی دارد. چرا که ابعاد وسیع تری داشته و یک به یک به افراد دیگر سرایت خواهد کرد.

با توجه به یافته ها و نتایج، پیشنهاد می شود: فرماندهان، مدیران، مسئولان و برنامه ریزان حوزه نیروی انسانی بستری برای توسعه و نهادینه سازی عدالت اجتماعی را در سرلوحه راهبردها قرار

دهند. در مرحله بعد، توجه و تأکید ویژه‌ای به رفع بسترهای نارضایتی و جلوگیری از تداوم نارضایتی‌های موجود با اجرای دقیق مقررات و ضوابط اقدام نمایند. در مرحله بعد نیز تلاش شود تا محرومیت و احساس محرومیت بین کارکنان مراکز آموزش عالی آجا به عنوان مرکز ثقل آموزش در نیروهای مسلح؛ کاهش یافته و با وجود کمبودها و نواقص موجود، سطح رضایت افراد و کارکنان را مدیریت و فراهم نمایند. این اقدام بایستی در اجرا و برنامه‌ها حالت عینی داشته باشد تا بتواند تأثیر خود را ایجاد نماید.

قدردانی

از فرماندهان و همچنین قسمت‌های آموزش مراکز آموزش عالی آجا بابت پیگیری‌ها و هماهنگی‌های لازم برای اجرای پژوهش حاضر و نیز کلیه اندیشمندان و پژوهشگرانی که در خلال تحقیق خالصانه دیدگاه‌ها و نقطه نظرات علمی و کارشناسی خود را ارائه نمودند، تشکر و قدردانی می‌شود.

منابع

۱) مقاله‌های چاپ شده نشریه یا فصلنامه:

- اسحق‌ی ثانی، هادی و محبی، احمد و زارع، مهدی و آقاملابی، تیمور و خادمیان، مرضیه و سلیمانی احمدی، موسی (۱۳۹۷) بررسی رابطه بین رضایت شغلی و شیوع اختلالات اسکلتی-عضلانی، طب پیشگیری، دوره ۵، شماره ۲، صص ۵۲-۴۶.
- اژدری‌زاده، حسین و حیات‌الغیبی، زهرا (۱۴۰۰). تحلیل جامعه‌شناختی رابطه احساس نابرابری و بی‌عدالتی در کاهش رضایتمندی شغلی کارکنان در سازمان‌ها در ایران، نشریه مطالعات علوم اجتماعی، زمستان ۱۴۰۰، دوره هفتم، شماره ۴، صص ۹۷-۷۹.
- امام‌جمعه‌زاده، ج و ابراهیمی، ع (۱۳۹۵)، تحلیل جامعه‌شناسانه انقلاب اسلامی؛ با تأکید بر نظریه محرومیت نسبی تدریج‌گر و اندیشه‌های امام خمینی (ره)، فصلنامه علمی-پژوهشی دانش سیاسی، ۱۲(۱)، صص ۶۰-۲۷.
- پیران، پرویز (۱۳۸۴). فقر و جنبش‌های اجتماعی در ایران، نشریه رفاه اجتماعی، شماره ۵، شماره ۱۸، پاییز ۱۳۸۴، صص ۱۷-۶۲.
- تاملین، ملوین (۱۳۸۸) جامعه‌شناسی قشریندی و نابرابری‌های اجتماعی، ترجمه عبدالحسین نیک‌گهر، تهران، توانا.
- توکلی، مرتضی؛ فاضل‌نیا، غریب؛ زارعی، یعقوب؛ نیک‌آریا، مهران (۱۳۹۰). ارزیابی برخی شاخص‌های ابعاد نابرابری منطقه‌ای در ایران. فصلنامه روستا و توسعه، سال چهاردهم، شماره اول، صص ۱۱۷-۱۰۱.
- تولایی، نوین؛ فلاح‌پیشه، اکرم (۱۳۹۰). مطالعه اثر احساس نابرابری بر همکاری. فصلنامه مسائل اجتماعی ایران، سال دوم، شماره دوم، صص ۳۳-۶۱.
- جلبی، م (۱۳۸۹) تحلیل نظری منشأ و ارتباط هنجارهای اجتماعی و نابرابری، مجله تحلیل اجتماعی، دانشگاه شهید بهشتی، شماره ۹، صص ۲۶-۱.

- چلبی، مسعود؛ موسوی، سید محسن (۱۳۸۷). بررسی جامعه شناختی عوامل مؤثر بر شادکامی در سطح خرد اجتماعی. پژوهشنامه علوم سیاسی، ۷(۲۸).
- خلف خانی، مهدی (۱۳۸۷) نهادهای مدنی به عنوان سرمایه اجتماعی و عدالت اجتماعی، مجله پژوهش نامه عدالت اجتماعی مجمع تشخیص مصلحت نظام، شماره ۲۶، صص ۷۱-۳۷.
- رفیعی بهابادی، مهدی و حاجیانی، ابراهیم (۱۳۹۲) بررسی رضایت از زندگی و عوامل مؤثر بر آن (با استفاده از نتایج پیمایش ملی)، جامعه‌شناسی مسائل اجتماعی ایران، دوره ۲، شماره ۵، صص ۷۸-۵۳.
- زینالی، امیرحمزه (۱۳۸۳). جایگاه سازمان‌های دولتی مسئول بحران‌ها و تهدیدهای اجتماعی در ایران، فصلنامه رفاه اجتماعی، ۴(۱۴)، صص ۱۸۵-۲۱۷.
- دادگر، یدالله، محمودوند، حسن (۱۴۰۱). بررسی رابطه نابرابری و ناآرامی‌های اجتماعی: ایران و کشورهای منتخب: دو فصلنامه مطالعات و سیاست‌های اقتصادی، دوره نهم، شماره ۱، بهار و تابستان ۱۴۰۱، صص ۱۳۶-۱۱۱.
- شیخ‌بیگلر، رعنا؛ تقوایی، مسعود؛ وارثی، حمیدرضا (۱۳۹۱). تحلیل فضایی محرومیت و نابرابری‌های توسعه در شهرستان‌های ایران. فصلنامه رفاه اجتماعی، سال دوازدهم، شماره چهل و شش، صص ۲۱۴-۱۸۹.
- صالح‌آبادی، ابراهیم (۱۳۷۹) مطالعه در قشر بندی اجتماعی ایران، کتاب ماه علوم اجتماعی، شماره ۳۴-۳۵.
- صفرنژاد، احمد (۱۴۰۰) چگونگی تأثیر جنگ روانی حریفان بر امنیت آجا و راهکارهای مقابله‌ای با آن، فصلنامه مطالعات جنگ، سال سوم، شماره دهم، پاییز ۱۴۰۰، صص ۱۲۵-۹۹.
- طهماسبی، ف؛ میرزایی، خ. و کامران، ف. (۱۳۹۱)، عوامل اجتماعی مؤثر بر احساس نابرابری‌های اجتماعی و پیامدهای آنها در شهر تهران، نشریه پژوهش اجتماعی، ۵(۱۴)، صص ۱۰۰-۷۵.
- گودرزی، سعید؛ اله‌دادی، نورالدین (۱۳۹۹) عوامل مرتبط با احساس امنیت با تأکید بر احساس نابرابری. پژوهش‌نامه نظم و امنیت انتظامی، سال سیزدهم، شماره دوم (پیاپی پنجاهم)، صص ۲۴-۱.
- مهرگان، نادر و گرشاسبی، فخر، سعید (۱۳۹۰). نابرابری درآمد و جرم در ایران. فصلنامه پژوهش‌های اقتصادی، سال یازدهم، شماره چهارم، صص ۱۲۵-۱۰۹.
- نواح، عبدالرضا، بوداقتی، علی و سعدی، ناهید (۱۴۰۱). مطالعه جامعه شناختی تأثیر سرمایه اجتماعی و کیفیت خدمات آموزشی بر احساس نابرابری اجتماعی مطالعه موردی: دانش آموزان دوره متوسطه دوم شهرستان ایزد. فصلنامه جامعه‌شناسی کاربردی، سال سی‌وسوم، شماره پیاپی ۸۶، شماره دوم، تابستان ۱۴۰۱، صص ۲۲-۱.
- نوغانی، محسن؛ فولادیان، احمد و احمدی ازغندی، حسن (۱۳۸۹). بررسی تأثیر سرمایه اجتماعی بر رضایت از زندگی، فصلنامه مطالعات جامعه شناختی جوانان، ۱(۳)، صص ۱۹۳-۱۶۹.
- نوغانی، م (۱۳۸۹) آموزش و پرورش و باتولید فرهنگی، مجله آموزش علوم اجتماعی، شماره ۳، صص ۲۱-۱۲.
- ویسی، اسمعیل (۱۴۰۲) واکاوی تأثیرات اجرایی طرح حضرت زینب در پیشرفت و تعالی نیروی زمینی ارتش، فصلنامه مطالعات جنگ، دوره پنجم، شماره هفدهم، صص ۱۶۸-۱۵۵.
- هزار جریبی، جعفر؛ فعلی، جواد (۱۳۹۴). احساس امنیت اجتماعی و رابطه آن با رضایت از زندگی، مورد مطالعه: استان کرمانشاه، فصلنامه برنامه ریزی و رفاه و توسعه اجتماعی، دوره ۷(۲۷)، صص ۱۱۷-۱۴۴.
- Girton, A. (2019). A cross-cultural examination of social reproduction in educational systems. Bucknell University Bucknell Digital Commons, Honors Theses.

- Molme, L., Quist, T., & Wiseley, P.(1994). Imbalanced Structures Unfair Strategies, Power and Justice Insocial Exchange. Journal of American Sociological Review(ASR), 159.
- Reichelt, M., Collischon, M., & Eberl, A.(2019). School tracking and its role in social reproduction: reinforcing educational inheritance and the direct effects of social origin. The British Journal of Sociology, 70(4), 1323-1348.
- Sokolowics, M. E.(2014) «Institutional Economics in the Research of Local and Regional Development–A Theoretical and Practical Context». International Journal of Arts and Sciences, 7(3): 243-256.

۲) مقاله‌های کنفرانسی:

- حیدری، مهدی(۱۴۰۰). بررسی جامعه‌شناسی و نابرابری‌های اجتماعی، ششمین کنفرانس بین‌المللی نوآوری و تحقیق در علوم تربیتی، مدیریت و روانشناسی، تاریخ برگزاری ۱۵ اسفند ۱۴۰۰.

۳) کتاب:

- آقا بخشی، علی(۱۳۷۵). فرهنگ علوم سیاسی، تهران؛ مرکز اطلاعات علمی ایران.
- ارسطو(۱۳۷۱). سیاست، تهران: انتشارات آموزش انقلاب اسلامی و شرکت سهامی.
- انگلهارت، رونالد(۱۳۸۲). تحول فرهنگی در جامعه پیشرفته صنعتی، ترجمه: مریم وتر، تهران: انتشارات کویر.
- بهشتی، محمد(۱۳۷۸). حق و باطل از دیدگاه قرآن، تهران؛ بقیه.
- توسلی، غلامعباس(۱۳۸۵) نظریه‌های جامعه‌شناسی، تهران: سمت.
- راغفر، حسین(۱۳۹۰). گزارش وضعیت اجتماعی ایران ۱۳۸۸-۱۳۸۰.
- زاهدی، محمد جواد(۱۳۹۳) توسعه و نابرابری، چاپ پنجم، تهران: مازیار.
- دهخدا، علی اکبر(۱۳۷۳). فرهنگ فارسی دهخدا، جلد ۳، انتشارات دانشگاه تهران.
- علاقه بند، ع(۱۳۹۷)، جامعه‌شناسی آموزش و پرورش، تهران، نشر روان
- کرایب، یان(۱۳۷۸). نظریه اجتماعی مدرن: از پارسونز تا هابرماس. ترجمه عباس مخبر، تهران: انتشارات آگه.
- گار، تدرابرت(۱۳۸۸). چرا انسانها شورش می‌کنند، ترجمه علی مرشدی‌زاده، تهران: انتشارات پژوهشکده مطالعات راهبردی.
- گرب، ادوارد (۱۳۹۹)، نابرابری اجتماعی: دیدگاه‌های نظریه پردازان کلاسیک و معاصر، مترجمان: احمد رضا غروی‌زاد، محمد سیاهپوش، تهران، نشر معاصر، چاپ پنجم.
- گیدنز، آنتونی(۱۳۸۵) جامعه‌شناسی، ترجمه منوچهر صبوری، تهران: نی.
- شکویی، حسین(۱۳۸۴). دیدگاه نو در جغرافیای شهری، تهران: انتشارات سمت.
- معین، محمد(۱۳۹۱). فرهنگ فارسی معین، تهران: انتشارات امیر کبیر.
- ملک، ح(۱۳۸۶)، جامعه‌شناسی قشرها و نابرابری‌های اجتماعی، تهران، نشر دانشگاه پیام نور.
- Beck, U. (1998). *Risk Society: Towards a new modernity*, Trans. By: MarkRitter, London: Sage Publications.
- Fatke,M.(2018) «Inequality Perceptions, Preferences Conducive to Redistribution, and the Conditioning Role of Social Position». Societies, Vol8: 1-14.
- Freks, G (2004) *Risk and globalization: the globalization of risk*, society for international development.
- Harvey,D.(1997). *Social Justice and city*, Hesamiayan F. , et al. trans, Tehran: Processing and urban planning.
- King, L, Lyubomirsky, & Diener E,2005,*The Benefits of Frequent Positive Affter: Dose Happiness Lead to Success?* Psychological Bulletin, 131, 855-803.

- Krugman, P. R.(1997) Development, Geography, and Economic Theory, Cambridge, MA: The MIT press.
- Lenski, G. Lenski, J.
- (1991). The course of human societies(Human societies: an introduction to macrosociology), translated by Nasser Movafaghian. Tehran: Islamic Revolution Publishing and Education Organization.(Persian).
- Nqwane, Sisipho(2021) «**Perceptions and attitudes towards social inequality**», Master of Commerce in Development Economics at the College of Business and Economics UNIVERSITY OF JOHANNESBURG.
- Parsons, Talcott(1951) The Social system. New York: free press.
- Shi,J & Sercombe, P.(2020). Poverty and inequality in rural education: Evidence from China, Newcastle University, United Kingdom. 24(1), 1-26
- Webber, C.(2007). *Revaluating Relative Deprivation Theory*, Theoretical Criminology, 11(1): 97-120
- Williams, Robin M, Jr.(1960) American society: A Sociological Inter Prtation. New York: Knopf.

۴) پایان نامه / رساله:

- میرسپهوند، ف(۱۳۹۶) بررسی وضعیت نابرابری اجتماعی در میان دانش‌آموزان راه یافته به مرکز استعداد‌های درخشان شهر خرم‌آباد. پایان نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه کاشان.
- عزتی، ج(۱۳۹۵) بررسی احساس محرومیت نسبی جوانان تهرانی و عوامل اجتماعی مؤثر بر آن، پایان نامه کارشناسی ارشد دانشگاه علامه طباطبایی، دانشکده علوم اجتماعی.